بازهای آلی دارای اشکال توتومری هستند که تنها یکی از اشکال فوق پایدارتر است.

تا سال 1953 تصور بر این بود که موقعیت اتم های هیدروژن موجود در بازهای پورین و پیریمیدین ثابت نبوده، دائماً از اتمی به اتم دیگر منتقل می شوند. ولی امروزه می دانیم که با آنکه چنین نقل و انتقالاتی وجود دارد (این نقل و انتقالات اتم های هیدروژن به نام شیفت توتومری خوانده می شود) معهذا آنها جایگاههای ترجیحی خاصی دارند، به عبارت دیگر به اتم های خاصی متصل باقی می مانند. مثلاً اتم های ازت که به حلقه های پورین و پیریمیدین متصل هستند، معمولاً به شکل آمین (NH_2) و بندرت به شکل ایمین (NH) می باشند .

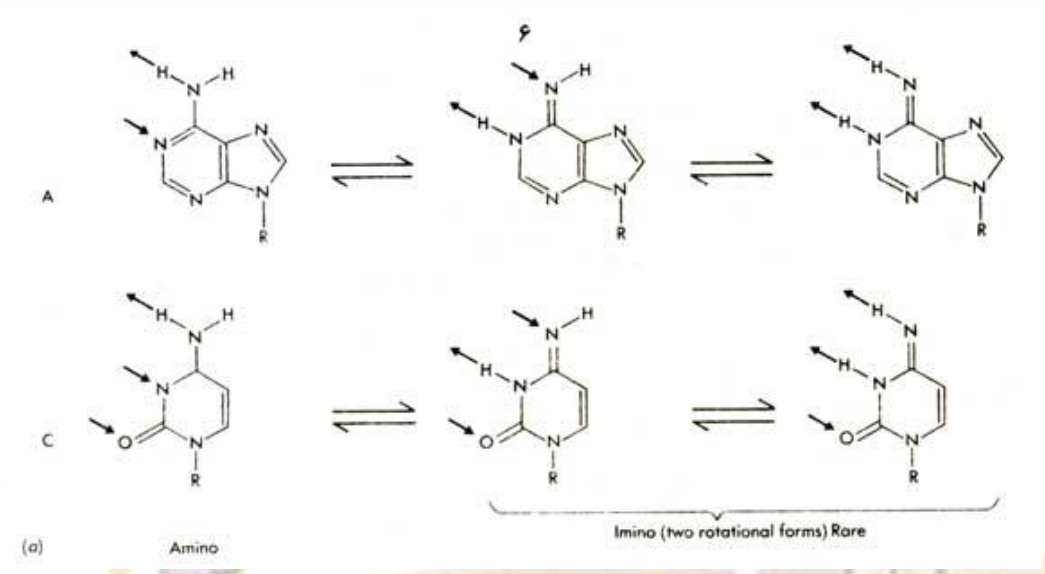

توتومری آمین ⇔ ایمین و کتو ⇔ انول. بازهای آدنین و سیتوزین معمولاً به شکل آمین هستند و بندرت شکل ایمین را نشان می دهند

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir

همچنین اتم های اکسیژن متصل به $C6$ گوانین و تیمین معمولاً به شکل کتو $(C=O)$ بوده، بندرت به صورت انول $(C-OH)$ دیده می شوند .

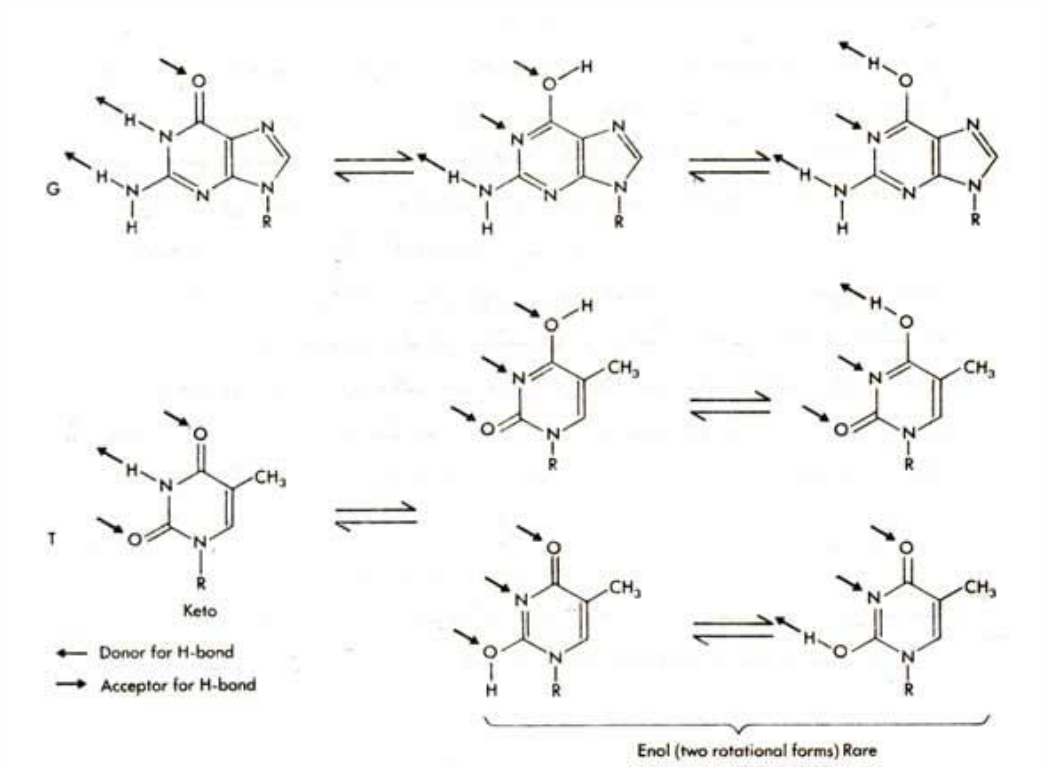

بازهای گوانین و تیمین معمولاً به شکل کتو و بندرت به شکل انول هستند. اتم هایی که با پیکان نشان داده شده اند می توانند در پیوندهای هیدروژنی شرکت نمایند.

وجود جایگاه نسبتاً ثابت اتم های هیدروژن برای فعالیت زیستی DNA ضروری است، اگر چنین نبود آدنین با سیتوزین و گوانین با تیمین نیز می توانستند جفت شوند و در آن صورت توالی بازهای دو زنجیره لزوماً مکمل هم نمی شد و DNA نمی توانست نقش یک مولکول ژنتیکی را ایفا نماید. همان گونه که بعداً به طور مفصل توضیح داده خواهد شد، همانند سازی صرفاً به دلیل مکمل بودن دو رشته DNA انجام می شود، به

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir

طوریکه ابتدا دو زنجیره از یکدیگر جدا می گردند و هر کدام به عنوان الگو قرار گرفته، نوکلئوتیدی های مکمل در مقابل آنها قرار می گیرند. برای انجام صحیح همانند سازی باید اشکال ایمین آدنین و سیتوزین و انولی گوانین و تیمین در مقایسه با اشکال آمین و کتوی آنها بندرت وجود داشته باشند. اگر چنین نباشد، خطاهای (جهشهای) زیادی رخ می دهند که طبعاً با رشد منظم و تقسیم سلولی مغایرند.

مولکول DNA دناتوره شده می تواند ساختمان طبیعی خود را بازیابد.

چنانچه مولکول های DNA در حرارت بالا (حدود **100** درجه سانتیگراد) قرار گیرند، در اثر از بین رفتن پیوندهای هیدروژنی دو رشته آنها از هم جدا می گردند به این پدیده دناتوره شدن گفته می شود. از آنجا که جفت بازهای GC با سه پیوند هیدروژنی و بازهای AT با دو پیوند هیدروژنی به یکدیگر متصل شده اند، بنابراین جدا شدن GC به حرارت بیشتری نیاز دارد .

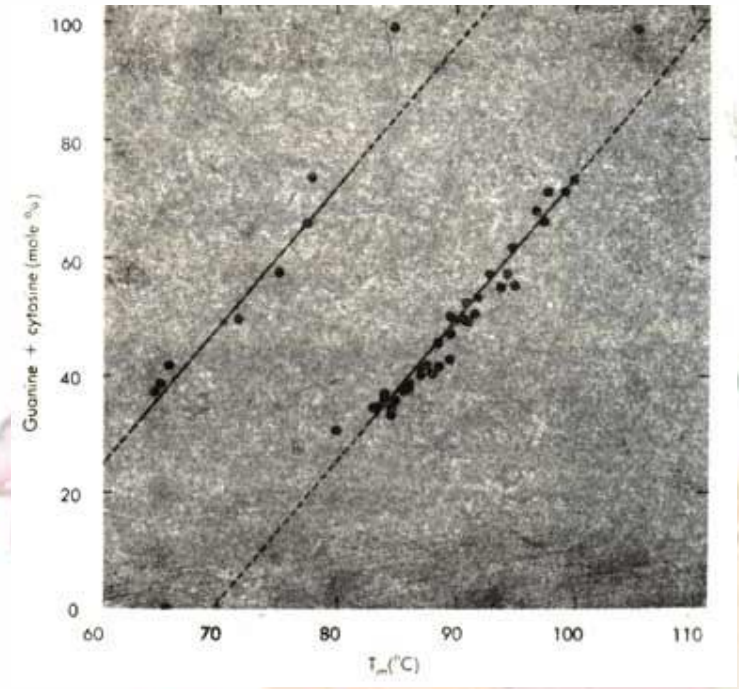

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir

منحی ارتباط فراوانی GC و حرارت لازم برای دناتوره شدن مولکول DNA همانگونه که ملاحظه می شود هر چه درصد GC در رشته DNA بیشتر باشد حرارت لازم بیشتر خواهد بود. برای انجام این آزمایش مولکول های DNA جانداران مختلف در دو محلول مختلف با $PH = 7$ حل شده اند، هر یک از نقاط موجود در منحنی حرارت لازم برای دناتوره شدن DNA های مختلف (با درصد GC متفاوت) را نشان می دهد.

در دماهای کمتر و یا در حضور مواد دناتوره کننده ای چون قلیائیها و یا فورمامید تنها بعضی از قسمتهای DNA یعنی نواحی غنی از AT از یکدیگر جدا می شوند ونواحی غیر از GC به صورت جفت باقی می مانند.

به هر حال چنانچه DNA به طور کامل دناتوره شود، امکان برگشت به حالت طبیعی اولیه وجود دارد. بدین ترتیب که اگر محلول DNA ای که در اثر حرارت، کاملاً دناتوره شده است به آرامی سرد شود زنجیره های مجزا مجدداً یکدیگر را یافته و مارپیچ مضاعف DNA را تشکیل می دهند. به این عمل رناتوره شدن گفته می شود. با انجام چنین آزمایشهایی می توان مولکول های دو رگه DNA را بوجود آورد به طوریکه یک زنجیره مربوط به موش و دیگری مربوط به انسان باشد. در نتیجه انجام این آزمایشها معلوم شده است که 25 درصد DNA انسان و موش می توانند به صورت دو رگه در آیند ولی قسمت اعظم آنها (حدود 75 درصد) شباهتی بهم ندارند یعنی مولکول دو رگه ایجاد نمی کنند. به عبارت دیگر 25 درصد از ژنهای انسان به ژن های موش شباهت دارند. قبل از ابداع روشهای تعیین توالی DNA، برای تعیین میزان تشابه بین DNA جانداران مختلف از روش دو رگه سازی استفاده می شد و بدین طریق قرابت گونه های مختلف تعیین می گردید.

کروموزوم بسیاری از ویروس های کوچک به صورت یک مولکول DNA تک رشته است

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir

ابتدا تصور می شد که کلیه مولکول های DNA ، دو رشته ای هستند و تنها در هنگام همانند سازی در ناحیه کوچکی از چنگال همانند سازی، دو رشته موقتاً از هم باز شده و به صورت تک رشته ای در می آیند. بعدها معلوم شد که در بعضی از ویروسهای باکتریها (باکتریوفاژها) مقدار A با G,T با C مساوی نیست، به عبارت دیگر آنها تک رشته ای هستند. فاژهای کروی $x174$ j و S_{13} و فاژهای میله ای M_{13},F_1 از این دسته محسوب می شوند. کروموزوم پارووویروس ها (ویروس های کوچکی که مهره داران را آلوده می کنند) نیز از یک رشته DNA تشکیل شده است.

مولکول های DNA تک رشته این ویروس ها پس از ورود به سلول میزبان دو رشته ای می گردند، بدین معنی که خود الگو قرار گرفته و رشته مکمل آنها ساخته می شود. از روی این مولکول دو رشته ای مولکول های جدید DNA تک رشته ای ساخته و در ذرات ویروسی جدید قرار می گیرند. بنابراین همانند سازی DNA در این ویروس ها بصورتی است که در مورد DNA های دو رشته ای بود. در اینجا نیز نوکلئوتیدهای مکمل در مقابل رشته الگو قرار گرفته و پلیمریزه می شوند. به هر حال تفاوت اصلی در این است که در DNA های تک رشته ای همواره یک زنجیره به عنوان الگو (که با علامت منفی نشان داده می شود) قرار می گیرد و زنجیره های مکمل (زنجیره های +) از روی آن ساخته می شوند. در حالیکه در DNA های دو رشته ای هر دو رشته به عنوان الگو قرار می گیرند.

اگر چه مولکولهای DNA تک رشته ای میتوانند نقش خود را به عنوان کروموزوم ویروسی ایفا نمایند ولی مولکول مناسبی جهت حمل اطلاعات وراثتی سلولی نسیتند. سلول های باکتری و سلولهای هاپلوئید یوکاریوت ها فقط یک نسخه از هر ژن دارند. اگر به فرض کروموزوم های انترفاز دارای DNA تک رشته ای بودند و تنها در مرحله میتوز دو رشته ای می شدند، در این صورت DNA سلولهای دختر حاصل مکمل یکدیگر

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir

می شدند و در نتیجه در اثر ترجمه اطلاعات ژنتیکی کاملاً متفاوت آنها، پروتئین های مختلفی ساخته می شـد.

دو رشته ای بودن مولکولهای DNA در سلولهای تکامل یافته سبب می شود که سلول های حاصل از تقـسیم، اطلاعات وراثتی یکسانی دریافت دارند، ضمناً چنانچه یکی از رشته های فوق توسط عوامل مخربی چون اشـعه ایکس آسیب دید، رشته مکمل آن می تواند به عنوان الگو قرار گرفته و بدین ترتیب بخش آسیب دیده تـرمیم شود. بنابراین جای تعجب نیست که تنها ویروس های بسیار کوچک دارای کروموزوم تـک رشـته ای هـستند و کروموزوم فاژهای بزرگتر (مانند T_2) که به دلیل طول بیشتر در معرض آسیب بیشتری قرار دارند دو رشته ای هستند.

شبکه رشد – شبکه ملی مدارس ایران
Olympiad.roshd.ir